

Nové poznatky o okolnostech rozmístění jaderných zbraní v Československu v roce 1983

3.1.2026 - Prokop Tomek | Vojenský historický ústav Praha

V minulém roce otiskl časopis Historie a vojenství příspěvek, přibližující rozmístění sovětských raketových nosičů jaderných zbraní v Československu roku 1983. Historik VHÚ Praha Prokop Tomek jej sestavil na základě nových archivních poznatků získaných především z Národního archivu v Praze. Jeho zjištění v neposlední řadě ukazují tehdejší způsob velmocenského jednání Moskvy.

Tajná návštěva

Podle písemného záznamu přijal G. Husák ve středu 25. května 1983 v 15.00 prvního zástupce náčelníka generálního štábu Sovětské armády maršála SSSR Sergeje Fjodoroviče Achromejeva a prvního náměstka ministra zahraničních věcí SSSR Viktora Fjodoroviče Malceva. Schůzka se uskutečnila na vyžádání těchto vysoce postavených hostů, kteří si již předem přáli, aby jejich přílet do Prahy zůstal utajen. Setkání se dále zúčastnil jen Vratislav Vajnar, tehdejší vedoucí sekretariátu generálního tajemníka, který pořídil v jediném exempláři zápis.

Náměstek Malcev nejprve hlavě spojeneckého státu obšírně vysvětlil mezinárodně politickou situaci. Zdůraznil, že je třeba zabránit narušení jaderné rovnováhy, povzbuzovat protiválečné síly na Západě a tlačit na západní státy. Měl na mysli reakci na opatření Severoatlantické aliance z roku 1979, kdy se Spojené státy vzhledem k pokračujícímu rozmísťování zdokonalených a výkonnějších sovětských raket RSD-10 Pioněr (v kódu NATO SS-20 Saber) rozhodly dislokovat na území západní Evropy celkem 572 raket středního doletu Pershing II a střel s plochou dráhou letu BGM-109G „Gryphon“. Obě strany se navzájem obviňovaly z narušování jaderné rovnováhy. Zčásti to však bylo způsobeno rozdílným chápáním rovnováhy jako takové.

Záznam ze schůzky velice zajímavým způsobem ukazuje způsob tehdejšího sovětského „vyjednávání“. Malcev se nejprve vyjádřil v tomto smyslu: Maršál Achromejev ale poté G. Husáka seznámil s jedinou možností: pokud k rozmístění amerických raket dojde, oznámí SSSR zrušení jednostranného moratoria na rozmístění dalších SS-20 v evropské části Sovětského svazu. Poté přešel ke klíčové fázi výkladu: [...]

Achromejev pak uvedl určité detaily a plně přiznal charakter této výzbroje: Poslední věta zasluhuje zvláštní pozornost: sovětský maršál nepřímo potvrdil, že v tajných skladech „JAVOR“ na československém území byly v té době uloženy jaderné hlavice.

Vzhledem k času nezbytnému na to, aby československá strana vybudovala příslušná zařízení, ubytování pro obsluhy a garážování pro techniku, sovětský maršál odhadoval rozmístění zbraní na druhou polovinu roku 1984 až na rok 1985.

Náměstek Malcev nakonec Husáka informoval, že již den předtím s Achromejevem navštívili nejvyššího představitele NDR, generálního tajemníka Jednotné socialistické strany Německa (Sozialistische Einheitspartei Deutschlands, SED) Ericha Honeckera. Ten prý se všemi sovětskými návrhy plně souhlasil a informace o tom byla ihned předána do Moskvy, kde v tomto okamžiku již

údajně čekají jen na československé stanovisko, aby bylo možno co nejdříve uveřejnit oficiální prohlášení sovětské vlády.

Je zjevné, že pokud by Gustáv Husák s rozmístěním sovětských jaderných zbraní v Československu nesouhlasil, dostal by se do prekérní situace. Postavil by se proti „návrhu“ Moskvy a v jejích očích by se jevil méně oddaný než Honecker. Malcev a Achromejev hlavu ČSSR a nejvyššího funkcionáře KSČ postavili před hotovou věc bez možnosti zjistit, zda reakce jeho východoněmeckého protějšku byla skutečně tak jasná.

Husákova odpověď splnila sovětská očekávání. Nejdříve sice zdůraznil význam politických kroků, vzápětí však uznal, že v případě rozmístění amerických raket, jejichž konkrétní podobu lépe zhodnotí vojenští představitelé, a skončil kýženým přitakáním:

Náměstek Malcev již na začátku jednání výslovně uvedl, že mají za úkol informovat o věci pouze Husáka. Ten proto podle zápisu v závěru schůzky slíbil, že ... a .

Přípravy k rozmístění nosičů jaderných zbraní

Žádná mezistátní smlouva o umístění jaderných zbraní na území Československa uzavřena nebyla a následující přípravné kroky se odehrávaly prakticky jen na základě sovětského ústního nařízení. Následovaly přípravné technické kroky a mediální kampaň, která měla nepřímo připravit československou veřejnost na znepokojivou zprávu.

Gustáv Husák seznámil až 21. října 1983 na pravidelné schůzi předsednictvu Ústředního výboru strany podkladový materiál s titulem . Autoři tohoto materiálu s převratnou informací o rozmístění jaderných zbraní na území ČSSR pracovali velmi obezřetně. V dostupné dokumentaci chybí zmínky o diskusi během jednání předsednictva, nicméně schválené usnesení obsahuje oproti návrhu řadu rukopisných změn, což určitou debatu a možná i nesouhlas naznačuje. Zajímavý je také konečný výběr mezi termíny „ujednání“ a „dohoda“, kdy byl nakonec vybrán pojem „ujednání“. Snad to lze pochopit jako nepřímé konstatování faktu, že žádná mezistátní smlouva o umístění jaderných zbraní na území Československa uzavřena nebyla a že příslušné kroky se odehrávaly prakticky jen na základě sovětského ústního nařízení.

Zveřejnění

Až 25. října 1983 zveřejnila československá média a spolu s ním i a . Předsednictvo i vláda na stránkách vyjádřily přesvědčení, . Dne 26. října se konala schůze Federálního shromáždění, na níž poslanci obou komor přijali bez rozpravy a jednomyslně . Ačkoli nešlo o legislativní akt, bylo tím na půdě parlamentu de facto potvrzeno rozmístění sovětských jaderných zbraní v Československu. Obsáhlé prohlášení obviňovalo NATO z eskalace napětí a jen jedinou větou podpořilo .

Do Hranic již o Vánocích roku 1983 dorazila 122. raketová brigáda ze SSSR s 24 odpalovacími zařízeními a 39 raketami OTR-22 Temp S. Pro tuto jednotku byla vybudována tři palebná postavení, tzv. „Točky“, ve Vojenském výcvikovém prostoru (VVP) Libavá. Šlo o Točku západ – Přáslavice, Točku sever – Starou Vodu a Točku jih – Zelený kříž, všechny po šesti úkrytech odpalovacích zařízení. Zbývajících opalovacích zařízení byla umístěna přímo v kasárnách v Hranicích a sloužila k výcvikovým účelům. Tato brigáda nebyla organickou součástí Střední skupiny sovětských vojsk a podléhala přímo velení v SSSR.

Závěrem

Záznam z tajného jednání sovětských emisarů s Gustávem Husákem prozrazuje dosud neznámou

skutečnost, že s plánem na přiznané rozmístění jaderných zbraní v Československu byl nejvyšší československý představitel G. Husák tajně seznámen již v květnu 1983. Stalo se to direktivním, až ponižujícím způsobem. Z jednání je patrné, že záměr vznikl v Sovětském svazu a československá strana byla v osobě Gustáva Husáka postavena před hotovou věc. Husák nejspíš neměl velkou radost, ale podřídil se. Sovětská strana ostatní členské státy Varšavské smlouvy o opatření předem neinformovala.

Průběh jednání o přelomovém kroku v podobě medializovaného umístění raketových nosičů jaderných hlavic na československém území není nějakou kuriozitou či střípkem historie. Je příkladem praxe sovětsko-československých vztahů. Není příliš překvapivé, že jednání o rozmístění střel proběhla tajně, protože šlo o vojenskou záležitost s citlivým mezinárodním dopadem. Pozornost zasluhuje způsob, jakým byla dislokace raketové brigády československé straně vnucena. Gustáv Husák jako jediný vyjednavatel musel chtít nechtít akceptovat průlomovou změnu, a dokonce nesměl o věci informovat ústavní činitele ani své spolustraníky v nejužším vedení.

Na československé území byly rozmístěny sovětské nosiče jaderných zbraní a logicky (jakkoli nepřiznaně) i jaderné zbraně. Ačkoli nebyly v československém držení, jejich dislokace odporovala mezinárodním závazkům ČSSR a navíc zjevně nebyla zakotvena v mezivládní smlouvě, kterou by projednaly, schválily a potvrdily československé ústavní orgány. K podpisu smlouvy nedošlo ani na úrovni prezidenta. V dokumentech se hovoří o „dohovoru“ či „ujednání“, ale jediným známým „dohovorem“ je v tomto článku popsán tajný setkání Gustáva Husáka s náměstkyní ministerstva obrany a zahraničí SSSR, z něhož existuje pouze zápis pořízený asistentem generálního tajemníka.

Prokop Tomek

Studie v **prvním čísle časopisu Historie a vojenství v roce 2025** obsahuje mnohem více dalších informací a unikátní fotografickou přílohu.

Prokop Tomek: Nové skutečnosti osvětluující rozmístění sovětských raketových nosičů jaderných zbraní na území Československa v roce 1983. *Historie a vojenství* 1/2025, s. 44-67.

Časopis si můžete objednat ZDE;

<https://www.vhu.cz/nove-poznatky-o-okolnostech-rozmisteni-jadernych-zbrani-v-ceskoslovensku-v-roce-1983>